

J.C. Coetzee

B.J. de Klerk

L. Floor

**DIE HERMENEUSE VAN DIE SKRIF
MET DIE OOG OP
HEDENDAAGSE KERKLIK-ETIESE VRAAGSTUKKE**

1. WAT VERSTAAN ONS ONDER HERMENEUSE?

Dit is noodsaaklik dat ons ons terminologie duidelik definieer.

Hermeneutiek:

Ons verstaan Hermeneutiek in die tradisionele sin. Ons gebruik die term dus *nie* in die sin van die sg. Nuwere Hermeneutiek, wat bykans die hele teologie onder “Hermeneutiek” as die hele proses van “verstaan” van die Skrifte wil insluk nie.

Hermeneutiek is vir ons die wetenskaplike dissipline wat beginsels en reëls vir die praktiese eksegese teoreties ondersoek, toets en vasstel.

Die Hermeneutiek moet stelselmatig besin oor die vrae waarvoor die eksegeet te staan kom. Die Hermeneutiek moet sistematies die beginsels en metodes van Skrifverklaring bestudeer en die grondreëls daarvoor neerlê. So word die eksegeet teen willekeur en inkonsekwensie beskerm.

Eksegese

Die vak Eksegese het as sodanig tot taak die uitleg van die Skrifte of Skrifverklaring.

Soos sy naam self aandui, moet Eksegese gedefinieer word as uitlegkunde of uithaalkunde. Die donker keersy en gedurige gevaar is dié van inlegkunde, waar die eksegeet hom laat verlei om nie meer te verklaar wat daar geskryf staan nie, maar om sy eie gedagtes, eie meninge in die Skrif in te lees.

Daarom is 'n gesonde hermeneutiek vir getroue eksegeese onmisbaar. Die teologiese dissipline Eksegese val *in die aksie* van Skrifverlaring egter in twee stadiums uiteen.

Dit is belangrik dat ons hierdie twee stadia deeglik onderskei.

* *“Eksegese” in enger sin.* Hieronder verstaan ons: die verstaanproses waarbinne vasgestel word wat die skrywer oorspronklik vir sy lesers gesê het en wou sê.

* *Hermeneuse:* Hieronder verstaan ons die opvolgaksie van eksegeese in engere sin, waartydens die oorspronklike bedoeling van die teks op die konkrete werklikheid van vandag oorgebring word. Hermeneuse vra dus: Wat sê die Here deur sy geskrewe Woord *vandag vir ons* in ons situasie?

Hermeneutiek, eksegeese en die eie-aard van die Bybel

Daar is basiese reëls wat vir alle verklaring van boeke geld. Maar die eie-aard en karakter van die Bybel bring ook mee dat sy verklaring 'n eie aard sal hê. Wat 'n mens van 'n bron dink, bepaal hoe jy met die bron omgaan. Geen eksegeet is onbevooroordeeld nie. 'n Mens se Skrifbeskouing bepaal ten diepste ook jou wyse van Skrifverklaring. Wie in die Bybel 'n gewoon menslike boek sien, sal dit met gewoon menslike hulpmiddels probeer verklaar.

Geen eksegeet kan dus sonder voorveronderstellings na die Skrif gaan nie. Die objektiefste eksegeet is daardie eksegeet wat hom duidelik van sy voorveronderstellings vergewis het en terdeë daarmee rekening hou.

2. RESENTE VERSKUIWINGE IN DIE HERMENEUSE VAN DIE HEILIGE SKRIF

In verband met byvoorbeeld vrae rondom 'die vrou in die amp' kan daar op belangrike onlangse verskuiwinge in die hermeneuse van die Heilige Skrif gewys word. Daar is vroeër altyd gestel dat die uitsprake van die Bybel oor die vrou soos byvoorbeeld die 'swyggebod' (1 Kor. 14:34; 1 Tim. 2:11) uitsprake is wat vir alle tye geldig is.

2.1 In 'n rapport van die Generale Sinode van die GKN (1965) word egter gewys op konkrete “gegeven verboden, die mede bepaald zijn door ‘de toenmalige zeden’”. Ook word op de “tijdgebondenheid van speciale voorschrif-

ten" gewys (vgl. Berkouwer, 1966, p. 193).

2.2 In sy rektorale rede: *De posisie van de vrouw in Christus' kerk* wys Hovius (1950, p. 18) ook op hierdie verskuiwing in die hermeneuse van die Heilige Skrif.

2.3 Van Eyden (1973, p. 26) het 'n poging onderneem om aan te toon waarom Paulus oor die ondergeskikte posisie van die vrou geskryf het. "Paulus heeft de tweede-rangs posisie van de vrouw in die kultuur van zijn tijd een theologische fundering gegeven door die te funderen op het scheppingsverhaal van Gen. 2, wat self al weer 'n neerslag is van de ondergeskikte plaats van de vrouw in de nog oudere maatschappij waarin het scheppingsverhaal van Gen. 2 ontstond".

2.4 Op 'n konferensie wat deur die Generale Sinode van die GKN in 1976 georganiseer is oor probleme met betrekking tot die verstaan van die Heilige Skrif het Ridderbos (1976, p. 15) ook gewys op 'n nuwe benadering van die Bybelse boodskap as 'n tydgebonde en daarom aan ons kritiek onderworpe "presentatie van het heil". In verband met die plek van die vrou in die kerk waarsku Ridderbos (1976, p. 22) dat ons nie te gemaklik moet dink dat ons vandag 'n beter begrip van die verstaan van die Bybel as vroeër het nie. "Er zijn in de uitspraken over de vrouw in de bijbel duidelijk 'tijdgebonden' elementen, die zich ook als zodanig aandienen; maar er zijn ook dingen die dieper gaan, die op het onderscheid tussen man en vrouw de nadruk leggen. Het is niet alleen onbijbels, het is ook oppervlakkig daarover heen te gaan. Ik heb daarom indertijd gepleit, dat we voor die vrouw een vrouwelijk ambt zouden hebben. Dat heb ik verloren".

2.5 Kuitert (1970, p. 68) is van oordeel dat ons met die ou manier van verstaan van die Heilige Skrif en 'n beroep op die Heilige Skrif in ons tyd nie meer kan klaarkom nie. Wanneer byvoorbeeld Paulus oor die posisie van die vrou praat, dan ontdek ons in sy briewe twee lyne wat duidelik met mekaar bots. Volgens die eerste lyn is die vrou ondergeskik aan die man (1 Kor. 11:3, 7), en dit word deur die apostel 'n skeppingsorde genoem, maar volgens die tweede lyn is die vrou aan die man gelyk (Gal. 3:28), en watter lyn moet ons vandag in die kerk volg?

Kuitert soek die oplossing in 'n nuwe formulering van die gesag van die Bybel. Die gesag van die Heilige Skrif is volgens Kuitert (1976, p. 9) 'traditionele gezag', d.w.s. gesag op 'n manier soos die tradisie gesag het.

Kuitert (1976, p. 9) sien die hele Bybel as Christelike tradisie: “De bijbel is die christelike tradisie van .... mense uit die verlede, mense van 1900 jaar gelede, selfs van 2000 jaar gelede, die in hulle terme oor God praat”. Hoe kom dit so ’n uitspraak wat uit die tradisie kom, vir ons dan nog gesag? Wel, antwoord Kuitert (1976, p. 10), “omdat jy dit vind wat maak, dat jy vandag verder kan as mens nergens anders om. Niet omdat dit moet van God ...”. Ons moet tog nie probeer, so waarsku Kuitert, om die tradisiegesag tot gesag as eksterne outoriteit om te verander.

Hieraan lê duidelik ’n veranderde siening van die aard van die gesag van die Heilige Skrif ten grondslag.

3. VERANDERDE SIENING

3.1 Agter die benadering van die Bybel as ’n tydgebonde en daarom aan kritiek onderworpe voorstelling van God se heil en agter die siening van die gesag van die Bybel as tradisie-gesag sit ’n bepaalde Skrifbeskouing. Daarom is dit by die bespreking van die probleme met betrekking tot die posisie van die vrou in die kerk van die uiterste belang hoe ons die Bybel en die tekste wat oor die plek van die vrou in die kerk praat, benader.

3.2 Agter Kuitert se gesagsbeskouing sit ’n bepaalde Skrifbeskouing. Hy verklaar dat ons in die Bybel mense ontmoet wat in terme van hulle eie tyd hulle ontdekking oor God uitspreek en onder woorde bring. Die Bybel is volgens hom “een historisch bepaalde manier van praat oor een aan die storie self opgedane ervaring van God” (Kuitert, 1976, p. 9). Kuitert noem dit karakteristiek vir die Bybel. Die tydgebondenheid van die Bybel verklaar ook volgens Kuitert (1976, p. 9) dat die Bybel in sy tekening van die man-vrou-verhouding op ’n wyse praat wat ons vandag as ‘mannig sizisties en antifeministies’ sou aandui.

3.3 Is die Bybel die boek van God (’n openbaringsboek) of is die Bybel ’n boek oor God (’n ervaringsboek)? In noue aansluiting by Kuitert verklaar Vorster (1977, p. 11) dat die Bybel *i.c.* die Nuwe Testament ’n geskrif oor God is. Die Nuwe Testament gee ons “tekste oor God”. “In die uitdrukking ‘tekste oor God’ sit onmiskenbaar ’n ‘rigtingwyser’ ingebou: die beweging is hier ’n beweging VANAF die mens NA God toe. Dit in plaas van die eg-Bybelse visie op die Skrif: Godsopenbaring – vanaf God na die mens toe!” (Coetzee, 1979, p. 13).

3.4 Wanneer 'n ondersoek na die posisie van die vrou in die kerk ingestel word, is die wyse waarop die Bybel by so 'n ondersoek gehanteer word, van beslissende betekenis.

Wanneer ons aanvaar dat die Bybel ook in sy spreke oor die plek van die vrou in die kerk die gesagdraende Woord van God is, moet ons al daardie uitsprake met betrekking tot die vrou en die verhouding man-vrou as met gesag beklede uitsprake van God aanvaar. Daardie uitsprake eis ook nog in ons tyd van ons gehoorsaamheid. "Wie aan de Schrift 'in ihrem Wortlaut' autoriteit toekent, moet gehoorzamen aan 'das anscheinend klare Gebot des Apostels'" (Hovius, 1950, p. 18).

4. HERMENEUTIESE VERTREK PUNTE (OF AKSIOMAS)

In die lig van die voorgaande punte (1 en 2 hierbo) ag ons dit onvermydelik dat die deputate wat 'n Skriftuurlike hermeneuse ten opsigte van delikate etiese en/of politieke vraagstukke vir vandag moet aanbied, hulle duidelik van hulle hermeneutiese vertrekpunte rekenskap moet gee.

4.1 Basiese uitgangspunt: Die Bybel is die ewige en altyd geldende Woord van God

Dit impliseer:

4.1.1 *God spreek*

Vir die behoorlike verstaan van die Skrif is dit essensieel dat die eksegeet die bestaan van God moet erken. En God kan sy gedagtes aan die mens oordra en Hy het dit ook gedoen.

4.1.2 *Die geskrewe Woord*

God se bekendmaking aan die mens geskied in woorde en in daade. Hierdie woorde en daade is in die Skrif opgeteken.

4.1.3 *Die gesag van die Bybel*

Die Bybel is deur die Heilige Gees geïnspireer. Daarom is die Bybel die ewige Woord van God soos dit onder die inspirasie van die Heilige Gees deur

bepaalde mense onder bepaalde omstandighede tot ons gekom het. Die basis vir die gesag van die Bybel is dat dit God self is wat deur en vanuit die Skrif tot ons spreek.

4.1.4 'n Nuwe Boek in 'n ou wêreld

Om bostaande onder formule te bring ag ons dit as ter sake om in teëstelling met Vorster se formule in die titel van sy inouurele rede van 1977, naamlik: *'n Ou Boek in 'n nuwe wêreld*, prinsipiël te kies vir die formule: "Die altyd-nuwe Boek in 'n ou en verslete wêreld!"

Immers, ons het by alle hermeneuse nog steeds as aangesprokene die oeroue, onveranderde sondaarmens; en ons het as aansprekende nog steeds die ewige, altyd nuwe Woord van God.

4.2 Die Deursigtigheid (*perspicuitas*) van die Skrif

4.2.1 'n Besliste vertrekpunt van elke Skrifverklaarder moet wees en moet bly: Ek moet uitgaan *nie* van die problematiese van die Skrif-verstaan nie maar van die *aksiomatiese*.

Immers: Géén skrywer van enige werk, wat *normaal* is(!) skryf om *nie* verstaan te word nie!

Allermens kan dit dan ons vertrekpunt wees ten opsigte van die Bybelskrywers, wat juis, gedrewe, 'n Goddelike boodskap wou oordra. Hoeveel te meer geld dit die eintlike outeur, die Heilige Gees:

4.2.2 Daarom het die Gereformeerdes nog altyd bely, en bely ons ook hier, die *perspicuitas* van die Skrif.

* Ons bely teenoor Rome, wat die duisterheid van die Skrif leer, die *perspicuitas* (die duidelikheid) van die Skrif. Die weg van verlossing word in die Skrif duidelik gewys. By eksegeese van moeilike Skrifge-deeltes moet ons van ons geloof in die duidelikheid van die Skrif uitgaan.

** Die Bybel is immers die lig vir ons pad (Ps. 119:105). Hiermee word voluit die *duidelikheid* van die Skrif bely. Die Bybel spreek vanself, en geen mens of kerklike leerouteiteit mag as 'n "middelaar" tus-

sen die Woord en die gelowige hoorder gaan staan nie. Die Reformasie het dit teenoor Rome sterk beklemtoon dat die Bybelse boodskap begryp kan word deur almal wat biddende verlang om dit te verstaan. Om die Bybel te kan verstaan is 'n gawe, nie 'n prestasie nie. 'n Mens kry dit op die knieë of glad nie. (Ons stel dit ook duidelik teenoor moderne Afrikaanse hermeneute in die lyn van Vorster (1977) en Labuschagne (1977). Elke gelowige het die opdrag om die Bybel te lees en te bestudeer soos dit aan ons gegee is.

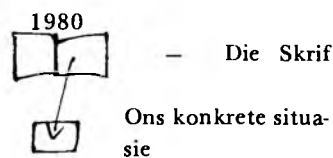
4.2.3 Wetenskaplike hermeneutiek, eksegesi en hermeneuse is slegs en mag slegs 'n dienswillige diensmaagd wees om die gelowiges die Skrifte nog indringender te laat verstaan. Al is die Bybel helder en duidelik, neem dit nie ons verantwoordelik weg om uit die Bybel self reëls vir die verstaan van die Bybel vas te stel nie. So word ook misverstande voorkom of uit die weg geruim.

4.3 Die Skrif is nie tydgebonde nie maar wel tydgerig

4.3.1 Veral by die hermeneuse (vergelyk die definisie onder paragraaf 1 hierbo) van delikate vraagstukke van die hede word alte veel in een van twee uiterstes verval:

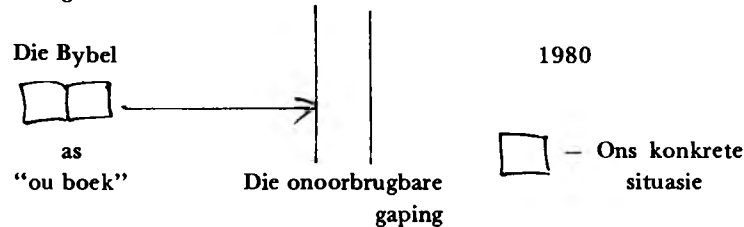
Eensyds is daar diegene wat die Skrif as ewige, altyd geldende Woord wil hanteer asof die Here dit vandag hier vir Afrikaners van die 20ste eeu laat skryf het. Hulle wil dan eenvoudig en direk God se voorskrif in 'n destydse konkrete situasie met 'n "maar die Bybel sê mos" net so uit die Skrif op 'n konkrete probleem van vandag oordra.

Grafies voorgestel

Andersyds is daar diegene wat so behep is met "ons moderne tyd" en die "moderne mens" met sy "moderne vrae" dat hulle die Skrifte op nonaktiwiteit plaas met 'n "die Bybel sê wel so, maar dit was maar *tydgebonde*"; "dit was Paulus se opinie in die lig van die kultuur van sy tyd; die "ou boek" sê nie meer iets vir ons "nuwe wêreld" nie.

Grafies voorgestel

4.3.2 Daarteenoor stel ons as Skriftuurlike uitgangspunt dat die Skrif nooit tydgebonde is nie maar wel tydgerig.

Inderdaad tree die Godswoord altyd in 'n bepaalde tydsverband op en het sy bedoeling met die oog op daardie spesifieke, tydgerigte situasie.

Dit het die Here behaag om Hom huis nie botydlik, boards te openbaar nie maar in die tyd, in die geskiedenis. So vind die Skrifgebeure plaas in 'n ander tyd as ons eie, in 'n ander land, kultuur en samelewing; dit word geskryf in 'n ander taal as ons eie, 'n ander segswyse, idioom en gedagtepatrone; dikwels spreek dit van ander gewoontes en lewenstyle as ons eie.

Elke Godswoord het sy verband met die tyd waarin dit tot die mense gekom het. God het, so sê Hebr. 1:1, baiekeer en op baie maniere in die ou tyd tot die vaders deur die profete gespreek. Die onmiddellike betekenis van die spreke van God hou verband met die toestand van mense tot wie daardie Godswoord gebring is. Dit is 'n lewende Woord wat tot lewende mense kom.

Dit sou dus kon lyk of 'n bepaalde gebod of woord van God betekenis het slegs vir die tyd en die tydgenote van die Godsgesant, profete of apostel. Die vraag kom dan op waarom in baie gevalle daardie Woord van God tog op skrif gestel is en so vir ander mense en ander tye bewaar gebly het. Die antwoord op hierdie vraag lees ons in ons Belydenis, waar art. 3 van die NGB sê: "Daarom het God uit 'n besondere sorg wat Hy vir ons en ons saligheid het, aan sy knegte die profete en apostels beveel om sy geopenbaarde Woord op skrif te stel". Die Woord van God hou dus wel verband met die tyd waarin dit gespreek is, maar is nie aan daardie tyd gebind nie. Gods Woord is dus wel met die tyd *verbind* maar nie aan die tyd *gebind* nie.

4.3.3 By die verklaring van 'n bepaalde Skrifgedeelte mag ons die verbinding met die tyd waarin die Woord van God gespreek of geskryf is, nie verwaarloos nie. As ons die verband met die tyd goed ken, kan ons dit versigtig uit daardie verband losmaak en in 'n ander verband, ons eie tyd, inbring.

In sy Hermeneutiek gee Greijdanus (1946, p. 1301) hiervan 'n hele paar duidelike voorbeelde. “Dientengevolge hebben wij niet zonder meer wat God tot Noach zeide, of tot Abraham sprak, of aan Israël verordende, als in dien letterlijken zin ook geldende voor de geloovigen van die Nieuwe beedeeling op te vatten. Niet wij behoeven nu eene ark te bouwen en daarin de onderscheiden diersoorten op te nemen, Gen. 6:14-21. God beveelt ons niet, zooals aan Abraham: Neem nu uwen zoon, uwen eenige, dien gij liefhebt, en ga henen en offer hem tot een brandoffer, Gen. 22:2. Hij heeft ons niet verordend, een tabernakel voor Zijnen dienst op te richten van die en die grootte en op die en die wijze, Ex. 25. Doch wij moeten nagaan, voor hoever die speciale inkleeding telkens van bepaalde verordeningen een tijdelijk karakter droegen, telkens dat later wee. veranderd werd, en voor hoever daarin een duurzame regel gesteld werd, die van kracht bleef ook bij de wisseling van inkleeding”. Telkens moet by die verklaring van 'n gedeelte van die Heilige Skrif daarop gelet word “wat daarbij het tijdelijke, voorbijgaande is, het individueele en oogenblikkelijke, en wat het blijvende, duurzame, algemeene” (Greijdanus, 1946, p. 134).

4.3.4 Toegepas op die posisie van die vrou in die kerk.

Wanneer die apostel Paulus in die eerste brief aan die Korintiërs oor die verhouding man - vrou skrywe (1 Kor. 11) en hy aan die vrou 'n swyggebod opleë (1 Kor. 14:34), dan is sy skrywe as 'n *ad hoc*-korrespondensie aan 'n bepaalde gemeente gerig, en dan het hy die vrouens in daardie bepaalde gemeente voor oë. Ons moet hierby egter wel in gedagte hou dat daar in daardie besondere situasie, tot vrouens in 'n bepaalde gemeente, 'n Woord van God kom wat ook vir vrouens in alle gemeentes van alle tye bedoel is.

'n Aanleiding tot Paulus se skrywe oor die plek van die vrou in die gemeente was sonder enige twyfel die neiging tot libertinisme. Daar was 'n valse vryheidsdrang by die vrouens in die gemeente waarteen die apostel hulle moes waarsku (vgl. Van Unnik, 1947, p. 8, 9). Teen hierdie valse vryheidsdrang, wat onder andere tot uiting gekom het in die optrede van vrouens om met 'n onbedekte hoof te bid en te profeteer (1 Kor. 11:5) en om in die ge-

meente te spreek (1 Kor. 14:34), moet die apostel waarsku. Hierdie tydgerigtheid mag ons by ons eksegeese van hierdie moeilike gedeelte van die Nuwe Testament nie uit die oog verloor nie. Tegelyk moet ons egter ook na die blywende, duursame en algemene in hierdie uitsprake van Paulus soek. Wat beteken dit vir die vrou in die kerk vandag?

4.4 Die goeie reg en die noodsaaklikheid van Skrif-met-Skrif-vergelyking

4.4.1 Die goue reël van Gereformeerde Skrifverklaring bly: *Sacra Scriptura sui ipsius interpres*, dit is: “Die Heilige Skrif is vir homself sy eie uitlegger”.

4.4.2 Hierdie “goue reël” word in die moderne kringe van die Nuwe-Testamentiese “Teologie”, besonderlik vanuit die sg. “Redaktionsgeschichte”, ten sterkste bevraagteken. Vanuit die beskouing dat die Bybelskrywers, besonderlik die Nuwe-Testamentiese skrywers, in eie reg skeppende teoloë was, word die *eenheid* van die Skrif ernstig bevraagteken. Dit word “’n boek vol” of, liever, “baie boeke met” ’n groot variasie van teologieë oor Jesus. Vanuit só ’n visie kan daar van werklike Skrif-met-Skrif-vergelyking haas géén sprake meer wees nie.

4.4.3 Hierteenoor moet ons die *primêre eenheid* van die Skrif bely en prakties vashou:

Dit is die één God wat deur sy één Woord (of Seun) onder inspirasie van sy één Gees sy Woord spreek! Dogmaties gesê: die een Gees van God is die *Auctor Primarius* van die hele Skrif.

Daarom is Skrif-tot-Skrif-vergelyking sowel moontlik as noodsaaklik!

4.4.4 Terselfdertyd, saam met erkenning van hierdie *eenheid* van die Skrif, moet ons aan erkenning van die **VERSKEIDENHEID** van die Skrifte vashou.

Dit het God immers behaag om Hom in sy een Woord te openbaar in 66 boeke, geskrywe oor verloop van ongeveer 1300 jaar, in verskillende tale en kulture; op verskillende kontinente; in verskillende lande; deur mense van uiteenlopende kultuur, lewenspeil, nering en geleerdheidsstandaard. Daarby het dit God behaag dat hulle ook nog afsonderlike boeke skryf, elk met ’n eie literatuurtype, struktuur en tema.

4.4.5 'n Besonder belangrike faset hiervan is die feit dat die eksegeet/hermeneut baie deeglik met die openbaringshistoriese situasie van enige betrokke Skrifwoord rekening moet hou. Ons móét rekening hou met die feit dat dit God behaag het om Hom en sy wil in die loop van die geskiedenis algaande al duideliker te openbaar. 'n Teks in, sê, Eksodus en 'n teks in Romeine mag dus nie sommer so gelykskakelend langs mekaar gestel word nie. Die *latere* woord in die Godsopenbaring oor *dieselfde saak* is altyd deurslaggewend teenoor die voorafgaande!

4.4.6 Die verhouding tussen die Ou en Nuwe Testament is by die bepaling van die verhouding tussen die eenheid en die verskeidenheid van die Skrif van deurslaggewende belang. Die Nuwe Testament wil baie duidelik op die Ou Testament bou en aantoon hoe die gebeure wat die Nuwe Testament berig, die vervulling van die profesieë van die Ou Testament is. Aan die ander kant is die Nuwe Testament tog meer as blote herhaling van die Ou Testament. By die basiese kontinuïteit kom tog ook die beslissend nuwe van die Nuwe Testament (vgl. Hebr. 1:1-4). Reeds in die benamings Ou en Nuwe Testament sit daar iets van sowel 'n eenheid as 'n verskeidenheid. Die eenheid lê daarin dat dit in beide om dieselfde God, dieselfde Christus, die koms van dieselfde koninkryk, dieselfde heilsweg gaan. Die verskil is geleë in die wyse waarop hierdie God verkondig word, in die perspektief op die openbaring, ens. Die grootste verskil is dié van vóór Christus en ná Christus, terwyl Christus terselfdertyd ook die eenheidsband is.

In die Ou Testament is iets begin wat nie afgehandel is nie. Die Ou Testament wys na die toekoms; dit is oop van voor. Omgekeerd het die Nuwe Testament nie uit die lug geval nie: dit het 'n voorgeskiedenis, wortels wat ver teruggaan. Die Ou en Nuwe Testament wys so na mekaar toe; hulle het mekaar nodig.

Die eksegeet moet dus voortdurend rekening hou met sowel die eenheid van die Skrif as die eie-aard van die onderdele – ook binne die twee Testamente. Dit bring verder mee dat met die plek van 'n Skrifgedeelte in die breë stroom van die Openbaringsgeskiedenis rekening gehou moet word.

4.4.7 By Skrif-met-Skrif-vergelyking as wettige hermeneutiese beginsel moet dus volledig aan én die Godgegewe eenheid én die Godgegewe verskeidenheid van die Woord van God vasgehou word.

4.5 Die hermeneutiese beginsel: vanaf die duidelike na die minder duidelike

Dit is 'n algemene beginsel van die logika, hierdie en dit is volledig geldig op die terrein van die Bybelse hermeneuse.

Besonderlik in die geval van moeilik verstaanbare en hermeneuties moeilik oorbringbare Skrifuitsprake is dit noodsaaklik dat die voorgaande beginsel van Skrif-met-Skrif-vergelyking só toegepas word dat die onduideliker uitspraak in die lig van die duideliker uitspraak (uitsprake); die meer kursoriese uitspraak in die lig van die uitgebreider uitspraak; die meer prakties gerigte uitspraak in die lig van die meer prinsipiële uitspraak geïnterpreteer moet word.

Hovius (1950, p. 13) wys in sy eie terme só op hierdie belangrike hermeneutiese reël: “Tot het essentiele behoort wat inhaerent is aan het lid-zijn van het lichaam van Christus”. Hierteenoor stel hy dat: “Onder het accidenteele verstaan wij hier wat niet wezenlijk behoort tot het lid-zijn van het lichaam van Christus of hieruit rechtstreeks voortvloeit maar er door den Koning der kerk als iets bijkomstigs en tijdelijks aan is toegevoegd. Zonder deel aan het essentiele wordt niemand zalig, maar men kan wel zalig worden zonder deel aan het accidenteele te hebben. Dit accidenteele heeft voornamelijk betrekking op het organisatorische leven der gemeente en op het werk tot uitbreiding van Gods koninkrijk” (Hovius, 1950, p. 16).

Vir ons klink die woord “accidenteele” nie na 'n gelukkige keuse nie; dan liever: die meer sydelingse, of: dit wat meer op die periferie van 'n perikoop 'n betrokke boek of die geheel van die Godsopenbaring lê.

4.6 Die Heilige Gees as inspirator én eksegeet

4.6.1 Wie opreg bely dat die hele Skrif “deur God ingegees” is, of dan “deur God geadem” is (*theopneustos*, 2 Tim. 3:16) en dat die Bybelskrywers “deur die Gees gedrywe” is (*hupo pneumatos hagiou feromenoi*, 2 Petr. 1:21), moet daarmee nie alleen erken dat die Heilige Gees die inspirator van die Skrif is nie maar dat die Gees óók die eintlike en onmisbare Eksegeet van die Skrif is.

Hierdie Bybelskrywer is ook hierdie Bybelverklaarder. Die Heilige Gees is

die eksegeet van die Skrif (bv. Joh. 14:25-26; 16:12-13; Rom. 8:5-7; 1 Kor. 2:10-16). God laat nie net sy heilsdade in die geskiedenis plaasvind nie maar sorg ook deur sy Heilige Gees dat ons 'n betroubare berig daarvoor ontvang en – deur dieselfde Heilige Gees – dat ons ook die berig reg verstaan.

4.6.2 Die geheimenisse van God kan alleen verstaan word deur mense in soverre hulle genadiglik deur die Heilige Gees verlig is. Dit is die Heilige Gees wat die hart van die mens moet sag maak, die ore moet deurboor en die oë moet oopmaak om die Bybel te verstaan. Die Gees tree in die proses van die verstaan van die Bybel as die eintlike Skrifverklaarder op.

Daarom vereis egte eksegeese en hermeneuse, waarin gepeil wil word wat die Gees vir die gemeente wil sê, volle *kongenialiteit* tussen die eksegeet en die teks voor Hom – die kongenialiteit van dieselfde Gees wat beide teks en eksegeet dra!

4.6.3 In die lig van bogenoemde vereis ware hermeneuse inderdaad *bid-dende* hermeneute!

4.7 Die plek van die Belydenisskrifte

4.7.1 Vir elke lidmaat van die Gereformeerde Kerk en ook vir elke kerklike vergadering is die Drie Formuliere van Eenheid *bindend*, omdat hulle in ooreenstemming met die Woord van God is.

4.7.2 Vir baie mense is dit egter 'n wesenlike probleem watter plek die Belydenisskrifte in die eksegeese en hermeneuse mag en moet inneem.

4.7.3 Twee eensydighede moet hier vermy word:

Eerstens: Die verklaring, of hantering, van die Belydenisskrifte as die *finale* maatstaf en rigsnoer vir die eksegeet/hermeneut. Dan word die Belydenisskrifte 'n keurslyf waarbinne die eksegeet by voorbaat en by nabaat sy eksegeese moet en mag doen. Hierdeur word egte en eerlike eksegeese en hermeneuse van die Skrif, wat tog ons *enigste* Kanon, dit is maatstaf en rigsnoer is, onmoontlik gemaak.

Tweedens: Die opskuiwing van die Belydenisskrifte as nie ter sake by die eksegeese nie onder die voorwendsel dat die eksegeet volkome vry en uitgangspuntloos sy eksegeese moet kan verrig. Hierdie benadering is alreeds onwettig, omdat uitgangspuntlose eksegeese volkome onmoontlik is. Dit is óók hoogs aanmatigend as sou die eksegeet van vandag die eerste ware eksegeet wees wat die Skrif kan verstaan, terwyl alle vorige eksegeese waarde-loos sou wees. Uiteindelik is dit 'n miskenning van die leiding van die Gees aan die kerk deur die eeue.

4.7.4 Wat is dan die plek van die Belydenisskrifte by die eksegeese en hermeneuse?

Ons wil dit só formuleer: Die Belydenisskrifte is die Gereformeerde eksegeet se *vertrekpunt* en sy *begeleider* in die hele proses van sy eksegeese en hermeneuse:

- * Die eksegeet moet nie net met die Belydenis "rekening hou" nie.
- * Die eksegeet mag nie net die Belydenis as 'n "finale kontrole" aan die einde van sy eksegeese gebruik nie.
- * Allermens mag die eksegeet die Belydenis opskuiwing en verontagsaam as hy eksegetiseer.
- * Andersyds mag die eksegeet nie die Belydenis tot die bindende boei vir sy eksegeese verhef nie.

Maar die Gereformeerde eksegeet móét erken:

- * dat hy nie die eerste is wat, deur die Gees gelei, die Skrif eksegetiseer nie;
- * dat die Belydenis die neerslag is van die konsensus van Gereformeerde eksegete en gelowiges deur die eeue; en dat dit 'n getoetste konsensus van eeue is en die gemeen-akkoord van die kerk; en
- * dat die Heilige Gees die kerk deur baie eeue heen hierin verlig het.

Daarom neem die eksegeet sy *vertrekpunt* in die Belydenisskrifte, as die konsensus van die Gereformeerde eksegeese van die eeue en as die gemeenakkoord van die kerke. Immers, géén eksegeet begin as 'n “blanko papier” met sy eksegeese nie! Die Belydenisskrifte is dus die duidelike raamwerk waarbinne geëksegetiseer word *totdat* die teendeel sou blyk.

Die Belydenisskrifte is ook die eksegeet se *begeleier* dwarsdeur die hele proses van die eksegeese. Altyd moet weer gevra word: Is dit ook hoe my Belydenis die Skrifte aanvaar?

En tog is en bly die Skrif alleen die *finale* maatstaf en rigshoer. Daarom bly die eksegeet *tog* vry om opreg na die Woord van God te luister! As hy, getrou aan die voorgaande, *tog* oortuig raak dat die Belydenisskrifte hier of daar onskriftuurlik is, bly sy weg van *gravamen* oop!

4.8 Die inagneming van die skopus (gerigtheid) van die Skrif

Ons Belydenis stel dit baie duidelik dat God sy Woord met 'n bepaalde doel aan ons gegee het.

God se doel met sy Skrifopenbaring het drie fasette:

Eerstens: God openbaar Hom aan ons sodat ons Hom sal verheerlik.

Dit is die *hoogste* doel van die Skrif: die eer van God. Dit is die primêre skopus of gerigtheid van die Skrifgesag: dit wil God self betroubaar en waaragtig aan ons bekend stel. (Vergelyk hier artikel 2 van die NGB: “Ten tweede maak Hy Homself aan ons nog duideliker en meer volkome bekend deur sy heilige en Goddelike Woord, soveel naamlik as wat ons nodig het in hierdie lewe, tot sy eer...”).

Tweedens: God maak in die Skrif Sy wil aan ons bekend as reël vir ons lewe op aarde, sodat ons Hom reg kan dien. God wil met sy Woord nie alleen sê Wie Hy is en dat ons Hom moet eer nie, maar sy Woord het ook ten doel om te sê wat sy wil is en hoe ons Hom gevolglik moet dien. Dit is die verdere gerigtheid of skopus van die Skrifopenbaring: dit het gesag as volmaakte reël en maatstaf vir 'n vir God welgevallige lewe. (Vergelyk NGB artikel 5: “... om ons geloof daarna te rig, daarop te grond en daarmee te

bevestig”, en art. 7: “Ons glo dat hierdie heilige Skrif die wil van God volkomelik bevat ... die wyse waarop God deur ons gedien moet word, (is) daarin geheel en al en uitvoerig beskrywe...”).

Derdens: God wil vir ons daarin die weg tot die ewige lewe bekend maak. God moet nie alleen in hierdie lewe nie maar tot in ewigheid geloof en geprys word, en daarom het die Skrif as derde doel: om vir ons die weg tot ewige saligheid bekend te maak. Dit is die derde aspek van die skopus of gerigtheid van die Skrif: die Skrif alleen wys die betroubare en ware weg tot die saligheid. Vergelyk NGB, artikel 2: “... tot sy eer en die saligheid van wie aan Hom behoort”, en artikel 7: “Ons glo ... dat alles wat die mens moet glo tot saligheid, daarin genoegsaam geleer word”.

Hieruit kan afgelei word dat die Bybel as gesaghebbende Woord van God aan ons gegee is, nie om ons duisend-en-een wetenswaardighede mee te deel nie, nie om honderde jare vooruit allerhande uitvindsels van diemens te voorspel nie, en ook nie om bloot wetenskaplike gegewens te verstrek nie.

Vanuit die doel van die Skrif en die gevolglike skopus of gerigtheid van die Skrifgesag blyk dit dat die Bybel aan ons nie gegee is en deur ons nie gesien mag word as 'n wetenskaplike handboek (byvoorbeeld oor die ouderdom van die aarde of van die mens) nie.

Andersyds mag egter nooit gesê word dat die wetenskap of die kuns of sport of politiek neutrale gebied is waaroor God se Woord niks te sê het nie: ons belydenis stel dit immers dat God Hom gesaghebbend in sy Woord so openbaar dat Hy as die God van die hele skepping geëer moet word, en ook dat God in sy Woord sy wil openbaar as reël, as beginsel vir ons lewe hier en nou en in al die fasette daarvan.

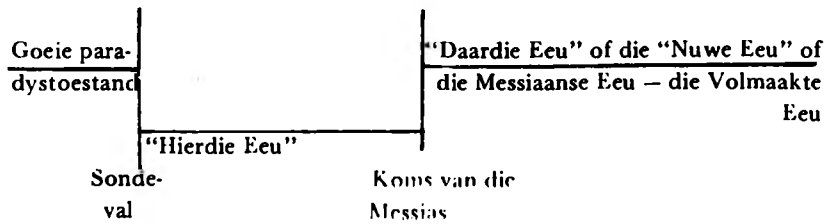
4.9 Die Bybelse perspektief op die ecu (bedeling) waarin ons leef, hermeneuse bedryf en wetenskap beoefen

4.9.1 Vir die hermeneut, dit wil sê die eksegeet wat die prediking van die

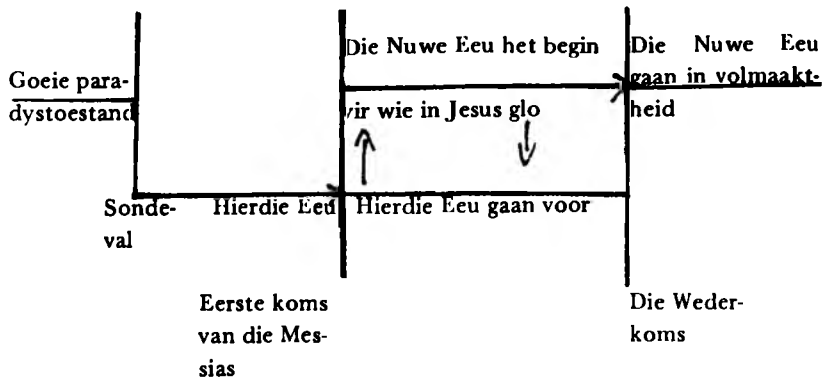

Skrif van destyds met gesag op die konkrete situasie van vandag wil oorblyf, is dit belangrik dat hy 'n duidelike uitsig het op die Skrifgeopenbaarde plek van die Christen, die gelowige hermeneut en die hele volk van God in hierdie tyd waarin ons leef. Daarvoor ag ons 'n insig in die Nuwe-Testamentiese openbaring oor die verskillende *aione* of *eeue* of *bedelinge* onmisbaar.

4.9.2 Die Jode van die Nuwe-Testamentiese tyd het, volkome in ooreenstemming met die vooruitskouende perspektief van die Ou-Testamentiese profete, die volgende heilshistoriese visie gehad, wat skematies só voorgestel kan word:

4.9.3 Deur die vollediger openbaring van God in Christus leer die Nuwe Testament ons dat die koms van die Nuwe Eeu (Aion) 'n twee-fasekoms is, wat meebring dat daar in die tyd tussen die Koms en die Wederkoms van die Messias 'n tyd van "overlap", van oorvleueling, selfs van spanning tussen die "reeds" en die "nog nie" van die Nuwe Eeu is, wat skematies soos volg voorgestel kan word:

4.9.4 Dus: ons leef, ons eksegetiseer en hermeneutiseer, ons beoefen wetenskap in hierdie besondere, dubbelslagtige tyd waarin "hierdie Eeu", die ou verslete wêreld, en die "Nuwe Eeu" nog oorvleuelend bestaan. Ons, gelowiges, leef dus, as mense wat tot die Nuwe Eeu behoort, tog nog op aarde indie ou, verslete skepping en in die ou, verlore gaande mensdom.

In de lig van hierdie perspektief moet ons ons etiese, regligieuse en wetenskaplike vrae beantwoord.

5. 'N FINALE IDENTIFISERING VAN ONS HERMENEUTIESE PROBLEMATIEK

Hoewel ons hierdie aspek hier baie kursories saamvat, lê ons groot probleme juis hier.

Waar 'n Skrifgedeelte vir ons vandag *moeilik* is, wat is *eiulik* die probleem?

Ten minste ses vrae is hermeneuties ter sake:

- * Is die gedeelte werklik en inherent moeilik of duister?
- * Was die gedeelte dalk vir die oorspronklike lesers helder, maar is dit vir ons vandag moeilik en/of duister?
- * Benader ons die teks(-gedeelte), binne die kader van die betrokke literatuurtype van die boek, korrek?
- * Benader ons die teks(-gedeelte) met genoegsame inagneming van die voortgang van die Godsopenbaring?
- * Is die gedeelte dalk wel duidelik en sy uitleg maklik maar die oorbring en toepassing op vandag se problematiek moeilik?
- * Is die gedeelte wel duidelik, maar *ons* stel verkeerde vrae aan die teks?

BRONNELYS

BERKOUWER, G.C. 1966. De Heilige Schrift I. Kampen, Kok.

COETZEE, J.C. 1979. 'n Ou Boek in 'n nuwe wêreld of 'n nuwe Boek in 'n ou wêreld? *In die Skriflig*, 13(49) Mrt. 1979.

GREIJDANUS, S. 1946. Schriftbeginselen ter Schriftverklaring. Kampen, Kok.

HOVIUS, J. 1950. De positie van de vrouw in Christus' kerk. Sneek. Weissenbach.

KUITERT, H.M. 1970. Anders gezegd. Kampen, Kok.

KUITERT, H.M. 1976. Kerkinformatie van de Gereformeerde kerken in Nederland, Januarie 1976, Algemeen kerkelijk Bureau, Leusden.

LABUSCHAGNE, C.J. 1977. Wat zegt de bijbel ons in Gods Naam? Nieuwe bijbeluitleg en modern godsgeloof. 's-Gravenhage, Boekencentrum.

RIDDERBOS, H.K. 1976. Kerkinformatie van de Gereformeerde kerken in Nederland, Januari 1976, Algemeen kerkelijk Bureau, Leusden.

VAN EYDEN, R.J.A. 1973. De vrouw in het hiërarchisch denkpatroon. (In: De bevrijding van de vrouw, DIC-map 42: Amersfoort, De Horstink, 1973.)

VAN UNNIK, W.C. 1947. Hedendaagse problemen in de Nieuw Testamentische Wetenschap. Utrecht, Nijkerk.

VORSTER, W.S. 1977. 'n Ou Boek in 'n nuwe wêreld; gedagtes rondom die interpretasie van die Nuwe Testament. Pretoria, Universiteit van Suid-Afrika.

***